

Nacrt zakona o rodnoj ravnopravnosti:

da li (svaka) izmena zakona vodi
poboljšanju stanja?

Autorka:

Tanja Ignjatović

Autonomni ženski centar

Beograd, Decembar 2018.

Projekat finansira
Evropska unija

Kvinna till Kvinna

Nacrt zakona o rodnoj ravnopravnosti:

da li (svaka) izmena zakona vodi
poboljšanju stanja?

Autorka:

Tanja Ignjatović

Autonomni ženski centar

Beograd, Decembar 2018.

**Nacrt zakona o rodnoj ravnopravnosti:
da li (svaka) izmena zakona vodi poboljšanju stanja?**
prEUgovor - predlog praktične politike 08/12

Izdavač

Koalicija prEUgovor
www.preugovor.org

Autorka

Tanja Ignjatović

Lektura

Tatjana Hadžić Jovović

Prelom i dizajn

Marko Zakovski

ISBN

978-86-6237-176-8

Izradu ovog predloga praktične politike podržala je Evropska unija svojim programom „Civil Society Facility” u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA). Za sadržaj ovog izveštaja isključivo je odgovoran izdavač, a stavovi izneti u njemu ne predstavljaju nužno i stavove Evropske unije.

Izradu ovog predloga praktične politike omogućila je švedska organizacija Kvinna till Kvinna. Stavovi izneti u publikaciji i njen sadržaj ne odražavaju stavove Kvinna till Kvinna.

Sadržaj

Rezime	5
Izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije u oblastima zabrane diskriminacije i rodne ravnopravnosti	7
Akcionni plan Republike Srbije iz Poglavlja 23 u oblasti zabrane diskriminacije i rodne ravnopravnost	9
Obaveze Republike Srbije u odnosu na potvrđene međunarodne ugovore o zabrani svih oblika diskriminacije žena i sprečavanju nasilja prema ženama	10
Diskriminacija žena u Srbiji	11
Politika Evropske unije o rodnoj ravnopravnosti	16
Nacrt zakona o rodnoj ravnopravnosti: da li (svaka) izmena zakona vodi poboljšanju stanja?	18
Zaključak	22
Literatura	23

Rezime

Iako su izveštaji Evropske komisije o napretku Srbije u oblasti rodne ravnopravnosti skromnog obima i sadržaja, sa relativno umerenim konstatacijama, ipak ukazuju na nedovoljnu aktivnost i posvećenost države, o čemu svedoče nerealizovanje ili (ozbiljno) kašnjenje realizovanja planiranih aktivnosti. Međutim, u izveštaju se ne komentarišu kvalitet promena koje nastaju izmenama i dopunama zakona radi njihovog usaglašavanja sa *aquies*, niti efekti koje će sprevedene mere i aktivnosti imati na stvarno stanje poštovanja ljudskih prava, uključujući u to i prava žena, te na postizanje jednakosti žena i muškaraca u svim sferama javnog i privatnog života.

Akcion plan (AP) za Poglavlje 23 u vezi sa nediskriminacijom i položajem ranjivih grupa (3.6) uz preporuku iz skrininga (3.6.1) kao cilj postavlja poboljšanje položaja žena i unapređenje rodne ravnopravnosti, kao i uspostavljanje efikasnih mehanizama za praćenje stanja. Kao indikatori navode se pozitivni izveštaji relevantnih domaćih i stranih tela. U oblasti koja je u fokusu ovog teksta nisu realizovane dve ključne aktivnosti – izmene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o ravnopravnosti polova – iako je planirano da to bude učinjeno još 2016. godine. Izveštaji o sprovođenju AP za Poglavlje 23 sadrže samo informacije o aktivnostima koje su realizovane tokom priprema nacrt zakona, ali ne i informacije o njegovom sadržaju, odnosno o promenama koje su učinjene u skladu sa postavljenim ciljevima.

Nezavisno od politike pridruživanja Evropskoj uniji (EU), za Republiku Srbiju su relevantni standardi koje postavljaju ratifikovani međunarodni ugovori. U AP za Poglavlje 23 ne pominju se obeveze iz Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, niti Zaključna zapažanja i preporuke Komiteta Ujedinjenih nacija (UN) za eliminisanje diskriminacije žena, koje je Republika Srbija dobila nakon prethodnog pregleda stanja (2013). Pored toga što izražava niz zabrinutosti zbog stanja, Komitet UK od Srbije zahteva planiranje i primenjivanje niza mera i aktivnosti, koje nisu dovoljno uzimane u obzir prilikom izmena, dopuna i kreiranja novih zakonskih rešenja i politika. Takođe, traži se da tokom tih procesa budu konsultovane organizacije civilnog društva, posebno ženske organizacije.

U Srbiji nije lako objektivno sagledati položaj žena i njihovu diskriminaciju u različitim sferama javnog i privatnog života zbog nedovoljnog broja rodno osetljivih statističkih podataka i istraživanja, kao i zbog nepostojanja ili pak postojanja vrlo slabih mehanizama za praćenje primene planiranih mera i aktivnosti i njihovih (stvarnih) efekata. Pokazatelji izraženi indeksom rodne ravnopravnosti govore o blagom unapređenju stanja u period 2014–2016. godina, pre svega u oblasti političkog učestvovanja žena (što je direktna posledica kvota u izbornim zakonima). U svim drugim oblastima registrovan je vrlo skroman napredak, a u nekim podoblastima čak i stagnacija ili pogoršanje stanja. Žene dosledno podnose manji broj pritužbi na diskriminaciju iako bi se moglo očekivati suprotno. Na osnovu izveštaja o primeni AP za relevantne startegije nije moguće precizno ustanoviti koje aktivnosti su planirane i realizovane, kao ni koliko je planirano i utrošeno finansijskih sredstava kada je reč o unapređenju položaja žena, uključujući u to i one iz višestruko marginalizovanih grupa. Nije uspostavljen niz mera iz četiri ključne oblasti – integrisana politika, prevencija, zaštita i podrška za žrtve nasilja – ili se one nedovoljno efikasno primenjuju. Svi raspoloživi podaci potvrđuju da se nedovoljno poštuju seksualna i reproduktivna prava i zdravlje devojaka i žena.

Politika Evropske unije u oblasti rodne ravnopravnosti, sadržana u starteškom dokumentu za period 2016–2019, definiše pet ključnih oblasti delanja, među kojima su i sprečavanje rodno znanog nasilja, zaštita i podrška žrtvama, kao i promovisanje rodne ravnopravnosti i prava žena širom sveta. Starteška dokumenta EU obuhvataju i pravo svih na punu kontrolu da slobodno i odgovorno odlučuju o seksualnosti i seksualnom i reproduktivnom zdravlju.

Radi usaglašavanja sa pravnim tekovinama EU, planirane su i izmene i dopune antidiskriminacione politike u Srbiji. Međutim, način na koji je to organizvano govori o nepostojanju transparentnosti, o nedovoljnoj uključenosti i uticaju organizacija civilnog društva, posebno ženskih, koje zastupaju ljudskih prava. Ne samo

da su mere neusaglašene sa prihvaćenim međunarodnim standardima i postojećim zakonima i podzakonskim dokumentima Republike Srbije, a u nekim aspektima predstavljaju i smanjenje dostignutih prava žena, već ne postoji ni odgovornost za primenu svih odredaba, jer su posledice u slučaju njihovog nepoštovanja sasvim beznačajne.

Sve navedeno jasno potvrđuje da Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, u čijoj je nadležnosti antidiskriminaciona politika (od jula 2017) pravi jasan otklon od politike i standarda ljudskih prava, uključujući u to i prava žena. Ne samo da transparentnost procesa izmene i dopune zakona zavisi od volje nadležnog ministra, već i usvajanje predloga tokom javne rasprave u potpunosti odražava konzervativne stavove Ministarstva/ministra, a ne potvrđene standarde ljudskih prava i međunarodne obaveze koje je Republika Srbija već preuzela, kao i dostignuti nivo pravne zaštite. Nekonzistentna određenja pojmova i zakonskih rešenja stvaraće u budućnosti pravnu konfuziju, a nedostatak konkretne odgovornosti za izvršenje i nedostatak posledica u slučaju neizvršenja (u oblastima koje su u ovom tekstu analizirane) upućuju na to da se novi Zakon o rodnoj ravnopravnosti neće dovoljno primenjivati, isto kao što se nije dovoljno primenjivao ni postojeći zakon.

Iako nadležno Ministarstvo pokazuje neznanje kada je reč o nekim elementima, ne bi se moglo zaključiti da je „usaglašena” verzija Nacrta zakona o rodnoj ravnopravnosti posledica toga. Naprotiv, reč je o eksplicitnoj nameri da se kontroliše i ograniči mogući uticaj progresivnih zakonskih rešenja na prava i položaj žena u Srbiji. Način na koji to ostvaruje nadležni ministar potvrđuje tezu o „zarobljenoj državi”. Zbog toga se može zaključiti da novi Zakon o rodnoj ravnopravnosti neće dovesti do suštinske promene, koja bi unapredila prava i položaj žena.

Iz navedenih razloga, kao i uzimajući u obzir politiku EU u oblasti rodne ravnopravnosti, Evropska komisija bi trebalo da obrati mnogo više pažnje na sadržaj planiranih reformskih aktivnosti u vezi sa nedsikriminacijom i položajem ranjivih grupa, te da u izveštajima o napretku Srbije jasno konstatuje da postoji sadržinsko nazadovanje, a ne samo kašnjenje realizacije planiranih aktivnosti.

Uvod

U fokusu ovog teksta jeste činjenica da izmene postojećeg Zakona o ravnopravnosti polova, sadržane u Nacrtu zakona o rodnoj ravnopravnosti, ne donose suštinsku promenu, koja bi mogla da unapredi prava i položaj žena u Srbiji.

U tom smislu u tekstu će biti poređena politika Evropske unije (EU) o rodnoj ravnopravnosti, preporuke Komiteta Ujedinjenih nacija (UN) za eliminaciju diskriminacije žena, ocene Evropske komisije o napretku Srbije, ciljevi postavljeni u Akcionom planu (AP) za Poglavlje 23, uz preporuku koja se odnosi na načelo nediskriminacije i položaj ranjivih grupa, uključujući u to i pokazatelje o položaju žena u Srbiji, sa aktivnostima koje se preduzimaju tokom sprovođenja planiranih mera i izrade Nacrta zakona o rodnoj ravnopravnosti. Sve to biće sagledano iz perspektive antidiskriminacionih zakona i politike, ali fokusirano na dve važne rodne teme – nasilje protiv žena i seksualna i reproduktivna prava i zdravlje žena.

Izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije u oblastima zabrane diskriminacije i rodne ravnopravnosti

Podaci o stanju u oblasti diskriminacije i jednakosti žena i muškaraca koji se nalaze u Izveštajima Evropske komisije u okviru pregovora Evropske unije i Srbije o ispunjenosti kriterijuma za Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava, skromnog su obima i sadržaja. U Izveštaju za 2018. godinu¹ konstatuje se da je, kada je reč o zabrani diskriminacije, zakonodavstvo Srbije „generalno u skladu sa evropskim standardima iako je još uvek potrebno usklađivanje s pravnim tekovinama Evropske unije”.² Konstatuje se da je pri Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračku i socijalnu politiku formirano novo telo – Sektor za antidiskriminacionu politiku i unapređenje rodne ravnopravnosti i da je potrebno razjasniti koje su njegove odgovornosti u odnosu na Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost, kao i da treba osigurati postojanje efikasne institucionalne strukture, koja ima odgovarajuće resurse. Izražava se zabrinutosti u vezi sa sprovođenjem Nacionalne strategije protiv diskriminacije, jer je njen rok važenja istekao, a nova strategija nije usvojena.

Što se tiče jednakosti žena i muškaraca, u uvodnom kratkom pregledu konstatuje se da je potrebno doneti novi zakon o rodnoj ravnopravnosti, a u prikazu stanja stoji da nije usvojen Nacrt zakona koji je izradilo Koordinaciono telo za radnu ravnopravnost. U izveštaju se dalje konstatuje da nisu usvojeni nova Nacionalna strategija i Akcioni plan za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima, čije je važenje isteklo 2015. godine. Konstatuje se da su izmene i dopune Krivičnog zakonika i usvajanje Zakona o sprečavanju nasilja u porodici (2016. godine) doprinele boljoj multisektorskoj saradnji i efikasnijem reagovanju na nasilje u porodici. Takođe, rečeno je da zvanični statistički podaci pokazuju velike rodne razlike u većem broju oblasti, a da su posebno ugrožene žene iz marginalizovanih društvenih grupa i višestruko diskriminisane osobe. Navodi se da i dalje zabrinjava uloga koju mediji imaju u održavanju rodnih stereotipa i umanjivanju rodno zasnovanog nasilja, odnosno da je potrebno uložiti veće napore da se promeni stav društva prema ulogama i odgovornostima žena i muškaraca.

---

1 Evropska Komisija. „Republika Srbija – Izveštaj za 2018. godinu”. <[http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_o_srbiji\(1\).pdf](http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_o_srbiji(1).pdf)>

2 Isto, str. 29.

Iste konstatacije sadrži i *Non-paper*³ o trenutnom stanju u poglavljima 23 i 24 za Srbiju. U njemu se još navodi da tek treba napraviti sveobuhvatnu procenu postignutih rezultata kada je reč o sprovođenju antidiskriminacione strategije, kao i da je dodatno odloženo usklađivanje Zakona o zabrani diskriminacije sa pravnim tekovinama EU. Konstatuje se da su ljudski resursi u kancelarijama nezavisnih državnih organa za zaštitu prava građana i zaštitu ravnopravnosti skromno povećani. Navodi se i broj pritužbi koje je primila Poverenica za zaštitu ravnopravnosti, među kojima se većina odnosi na diskriminaciju na osnovu invaliditeta, starosne dobi, pola i zdravlja. U pet redova teksta koji se odnosi na jednakost žena i muškaraca konstatuje se da se ozbiljno kasni sa usvajanjem novog Zakona o rodnoj ravnopravnosti i donošenjem nove Nacionalne strategije i Akcionog plana za suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i partnerskim odnosima, te da je Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost podnelo Savetu Evrope – GREVIO ekspertskoj grupi prvi izveštaj o primeni Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici.

Ni u jednom od navedenih dokumenata ne komentariše se kvalitet promena koje nastaju izmenama i dopunama zakona radi njihovog usaglašavanja sa *acquis*, niti efekti koje sprevedene mere i aktivnosti imaju na stvarno stanje poštovanja ljudskih prava, uključujući u to i prava žena, smanjenje diskriminacije ili postizanje jednakosti žena i muškaraca u svim sferama javnog i privatnog života.

Akcioni plan Republike Srbije za Poglavlje 23 u oblasti zabrane diskriminacije i rodne ravnopravnost

Republika Srbija je u Akcionom planu za Poglavlje 23⁴ – načelo nedsikriminacije i položaj ranjivih grupa (3.6), uz preporuku iz izveštaja o skriningu, koja se odnosi na potrebu da se antidiskriminaciona strategija dopuni sprovodljivim planom, a koja uključuje i mere za podsticanje rodne ravnopravnosti, mehanizam za praćenje njihove ispunjenosti, uz jačanje institucionalnih kapaciteta, unapređenje njihove međusobne saradnje, povećanje svesti i mera podrške (3.6.1), uspostavila i indikatore za rezultate, mere i aktivnosti. Navedeno je da će rezultat ativnosti biti poboljšanje položaja žena i unapređenje rodne ravnopravnosti, uz uspostavljanje efikasnih mehanizama za praćenje stanja. Indikatori postignutih rezultata definisani su kao pozitivno mišljenje koje je Evropska komisija iznela u godišnjim izveštajima, te pozitivni izveštaji Zaštitnika građana i Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, Zaključna zapažanja Komiteta Ujedinjenih nacija za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAW) i izveštaj GREVIO ekspertске grupe Saveta Evrope, u kojima se konstatuje napredak Srbije.

U planu aktivnosti relevantnih za ovu temu, između ostalih aktivnosti, predviđena je i analiza dosadašnje primene Zakona o zabrani diskriminacije (3.6.1.4), te izmena i dopuna zakona radi pune usklađenosti sa pravnim tekovinama EU (3.6.1.5), kao i usvajanje novog Zakona o rodnoj ravnopravnosti radi pune usklađenosti sa *acquis* i odredbama Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi nasilja prema ženama i nasilja u porodici (3.6.1.8). Treba primetiti da se tu ne pominju obaveze koje Srbija ima u odnosu na UN Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena i njene opšte preporuke, kao ni u odnosu na Zaključna zapažanja o Drugom i trećem izveštaju Republike Srbije iz 2013. godine iako se izveštaj tog međunarodnog tela navodi u indikatorima na osnovu kojih će se procenjivati ostavarenost postavljenih ciljeva u ovoj oblasti.

U Izveštaju o sprovođenju AP za Poglavlje 23⁵ (u kom je dat kumulativni prikaz aktivnosti od 2016) u vezi sa označenim aktivnostima navodi se da je u potpunosti realizovana analiza dosadašnje primene Zakona o zabrani diskriminacije. Nije realizovana izmena i dopuna Zakona o zabrani diskriminacije (planirana za

3 „Non-Paper o trenutnom stanju u poglavljima 23 i 24 za Srbiju”, novembar 2018. <http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/non_paper_23_24/Non-paper_%D0%BE_%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%83%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%BC_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%9A%D1%83_%D1%83_%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D0%B-2%D1%99%D0%B8%D0%BC%D0%B0_23_%D0%B8_24_%D0%B7%D0%B0_%D0%A1%D1%80%D0%B1%D0%B8%D1%98%D1%83.pdf>

4 Vlada Republike Srbije, Pregovaračka grupa za Poglavlje 23. „Akcionni plan za Poglavlje 23 (nacrtn)», septembar 2015. <<https://www.mpravde.gov.rs/files/Akcioni%20plan%20PG%2023%20Treci%20nacrtn%20Konacna%20verzija1.pdf>>

5 Savet za sprovođenje Akcionog plana za Poglavlje 23. „Izveštaj broj 2/2018. o sprovođenju Akcionog plana za Poglavlje 23”. Beograd, jul 2018. <<https://www.mpravde.gov.rs/files/Izve%20C5%A1taj%20br.%202-2018%20o%20sprovo%20C4%91enju%20Akcionog%20plana%20za%20Poglavlje%2023.pdf>>

drugu polovinu 2016), ali je aktivnost započeta u saradnji sa Poverenikom za zaštitu ravnopravnosti.⁶ Takođe, navodi se da je Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja u saradnji sa Ministarstvom pravde napravilo izmene i dopune teksta nakon sugestija dobijenih od Evropske komisije, da je radna verzija teksta ponovo dostavljena Povereniku za zaštitu ravnopravnosti, nakon čega će biti dostavljena Ministarstvu za državnu upravu i lokalnu samoupravu, te ponovo Evropskoj komisiji (četvrti kvartal 2017). Dalje, (u 2018. godini) dobijeno je mišljenje Evropske komisije, a zatim prosleđeno Povereniku za zaštitu ravnopravnosti, dok je Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja zauzelo stav da nije potrebno organizovati javnu raspravu, te da se očekuje da će konačna verzija zakona biti upućena Vladi na usvajanje do kraja 2018. godine. Nijedna verzija nacrtu ne nalazi se na sajtu nadležnog Ministarstva, niti na sajtu Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Izveštaji sadrže samo informacije o aktivnostima vezanim za pripremu nacrtu zakona, ali ne i informacije o njegovom sadržaju, odnosno o učinjenim promenama.

Nisu realizovane ni aktivnost u vezi sa izradom Zakona o rodnoj ravnopravnosti (planirane za prvu polovinu 2016). U Izveštaju se navodi da je prvi Nacrt zakona (februar 2016. godine) nakon neformalne rasprave o tekstu, koju je organizovao Odbor za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine, povučen iz procedure na predlog organizacija civilnog društva. Izrađena je nova verzija, u saradnji sa organizacijama civilnog društva, koja je upućena na mišljenje nadležnim ministarstvima (tokom 2017), a očekivalo se da će nakon vanrednih izbora Nacrt zakona ući u proceduru usvajanja. Na zahtev Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Nacrt je skinut sa dnevnog reda zasedanja Vlade (septembar 2017) i vraćen na ponovno usaglašavanje između tog Ministarstva i Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost. Novi Sektor u Ministarstvu, zadužen za antidiskriminacionu politiku i rodnu ravnopravnost, započeo je javne konsultacije o korigovanom Nacrtu zakona (krajem decembra 2017), a nakon „usaglašavanja“ mišljenja „svih aktera“ objavljena je verzija Nacrta (januar 2018), koja je ponovo dorađena (maj 2018) i stavljena na javnu raspravu (sredina juna – početak jula 2018). Nadležno Ministarstvo je navelo da je Nacrt usaglašen sa ratifikovanim međunarodnim dokumentima, pravnim tekovinama Evropske unije, Zakonom o planskom sistemu Republike Srbije i nizom drugih zakona.

Pre nego što budu navedeni ključni problemi u vezi sa nacrtima ovih zakona, biće prikazane relevantne preporuke UN Komiteta u vezi sa drugim i trećim izveštajem Republike Srbije (2013). Njihovo bi ispunjenje trebalo da posluži kao indikator pozitivnih promena u ovoj oblasti⁷ i kao kratak prikaz stanja ljudskih prava žena, relevantnih za izabrane oblasti i diskusiju o sadržaju izmena Nacrta zakona.

Obaveze Republike Srbije u odnosu na potvrđene međunarodne ugovore o zabrani svih oblika diskriminacije žena i sprečavanju nasilja prema ženama

Komitet Ujedinjenih nacija za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena u Zaključnim zapažanjima (2013)⁸ izražava zabrinutost što se niko nije pozivao na Konvenciju, što ona nije primenjivana, niti je uzimana u obzir tokom sudskih postupaka, niti su je koristile žene zahtevajući poštovanje svojih prava (para. 8). Takođe, zabrinut je i zbog toga, što pored postojanja odgovarajućih zakona, država nije obezbedila njihovu blagovremenu i efikasnu primenu, zbog čega je vođen mali broj postupaka. Primećuje se i nepostojanje koncepta višestruke diskriminacije u domaćim poropisima (para. 10), kao i mali broja žalbi na diskriminaciju zasnovanu na polu, koje su primili nacionalni žalbeni mehanizmi (para. 12).

6 Organizovane konsultacije i izrada Nacrta izmena i dopuna zakona koji je upućen Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, u čijoj nadležnosti je priprema nacrtu ovog zakona.

7 Inače, Republika Srbija je podnela Četvrti periodični izveštaj o primeni Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, koji će obrazlagati pred Komitetom na 72 sesiji (februar 2019). <https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fSRB%2f4&Lang=en>

Takođe, izrađen je i dostavljen GREVIO ekspertskoj grupi Prvi izveštaj o primeni Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici. <<https://rm.coe.int/grevioinf-2018-9/16808c1a4e>>

8 Komitet za eliminaciju diskriminacije žena. „Zaključna zapažanja o kombinovanom Drugom i trećem periodičnom izveštaju Republike Srbije (CEDAW/C/SRB/CO/2-3)“. <<http://www.ljudskaprava.gov.rs/sr/node/156>>

Bez obzira na postojanje obimnog nacionalnog mehanizma, Komitet zaključuje da nije obezbeđen dovoljan broj ljudi, da nedostaju resursi i ovlašćenja za uticanje na politiku Vlade i odlučivanje. Zabrinut je i zbog nedostatka sistemskog i stalnog dijaloga između nacionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost na svim nivoima i odgovarajućih organizacija civilnog društva, posebno ženskih, kao i zbog toga što se ne konsultuju sa njima prilikom kreiranja i sprovođenja politika rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena (para. 14). Konstatuje se da nedostaju odgovarajuća sredstva iz državnog budžeta za primenu strategija i akcionih planova, a posebno onda kada je reč o ženama iz marginalizovanih društvenih grupa i višestruko diskriminiranim ženama. Uočeno je i da različite strategije i akcioni planovi nisu usklađeni, da nedostaju mehanizmi za koordinaciju, praćenje i vrednovanje radi njihove efektivne primene, kao i da se redovno i periodično ne izveštava o njihovoj primeni (para. 16). Komitet navodi da nedostaje sistematska i ujednačena primena posebnih privremenih mera u svim oblastima na koje se odnosi Konvencija, kao i da se ne vodi rodno relevantna statistika o njihovoj primeni (para. 18).

Komiteta UN višestruko zabrinut je kada je reč o dve oblasti koje su u fokusu ove analize – nasilje protiv žena i seksualna i reproduktivna prava žena.

Naglašava se da postoji problem zbog sve većeg broja žena koje su ubili partneri i žena žrtava drugih oblika nasilja, kao i da su policijsko-pravosudni postupci neefikasni i da postoje prepreke sa kojima se suočavaju žrtve, posebno one iz višestruko diskriminiranih grupa (para. 22). Komitet zahteva od Republike Srbije da analizira, izmeni i usaglasi odgovarajuće zakone u ovoj oblasti, obezbedi efikasno vršenje istrage nasilja prema ženama, goni i kažnjava učinioce takvih zločina sankcijama srazmerne težine, kao i da svim ženama obezbedi odgovarajuću pomoć i nesmetani pristup pravdi. Pod tim se podrazumeva da postoji dovoljan broj skloništa koji se finansiraju iz budžeta, da je poboljšana saradnja sa odgovarajućim nevladinim organizacijama i unapređen sistem prikupljanja podataka, razvrstanih po odgovarajućim kriterijumima, te da postoje periodična istraživanja pojave i javno dostupni podaci (para. 23). Pored toga, zahteva se da država uvede hitne mere zaštite i da potvrdi Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici, što je učinjeno (2013. i 2016. godine).

U vezi sa seksualnim i reproduktivnim pravima i zdravljem žena Komitet konstatuje da se abortus koristi kao metoda kontrole rađanja i da je ograničena upotreba modernih oblika kontracepcije. Takođe, kvalitet usluga savetovanja i planiranja porodice je loš, a postoji i rizik, zbog opadajuće stope fertiliteta, da će biti preduzete mere kojima će biti smanjena mogućnost abortusa (para. 32). Komitet zahteva da se abortus ne koristi u tolikoj meri kao metoda kontracepcije, da se poboljša informisanost i dostupnost modernim oblicima kontracepcije, koji bi bili na pozitivnoj listi lekova, kao i da se obezbedi da abortus ostane dostupan kao što je sada (i zakonodavno i finansijski), te da se razmotri mogućnost uključivanja troškova abortusa u sistem zdravstvenog osiguranja (para. 33). U vezi s ovim pitanjem jeste i konstatacija Komiteta da u nastavnom gradivu na svim nivoima obrazovanja ne postoji odgovarajuće obrazovanje o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima (para. 28), kao i zahtev upućen Srbiji da uvede prikladno obrazovanje o ovim sadržajima (para. 29).

Diskriminacija žena u Srbiji

Nije lako utvrditi kolika je diskriminacija žena u različitim sferama javnog i privatnog života zbog nedovoljnog broja rodno osetljivih statističkih podataka i istraživanja, loše postavljenih pokazatelja, te nepostojanja mehanizama ili pak postojanja vrlo slabih mehanizama za praćenje primene planiranih mera i aktivnosti i njihovih (stvarnih) efekata. Iz tih razloga ovde će biti kratko prikazani neki od relevantnih podataka iz različitih izvora, što će pomoći da se postojeće stanje dovede u vezu sa očekivanim promenama u Nacrtu zakona o rodnoj ravnopravnosti.

Indeks rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji⁹

Kompozitni indikator, koji je u državama članicama Evropske unije uspostavio Evropski institut za rodnu ravnopravnost (EIGE), predstavlja instrument za praćenje rodni nejednakosti.¹⁰ Srbija je prva država izvan EU koja je uvela praćenje ovog indeksa.

Ovaj pokazatelj govori da je Srbija u periodu 2014–2016. godine unapredila rodnu ravnopravnost za 3,4 poena.¹¹ U poređenju sa državama članicama EU (EU-28), u Srbiji je zabeležena niža vrednost indeksa za 10,4 poena, pa je na 22. mestu, na poziciji na kojoj je bila i 2014. Najveće razlike između Srbije i proseka EU-28 postoje u domenima moći, vremena i novca, a najmanje u domenima zdravlja, znanja i rada. Navodi se da su unutar domena, iako ima pozitivnih promena, trendovi protivrečni i nekonzistentni, jer u nekim oblastima ukazuju na unapređenje stanja, dok u drugim postoji stagnacija ili pogoršanje.

U dve oblasti koje su u fokusu ovog teksta, domen zdravlja i domen nasilja, zabeleženi su sledeći podaci: indeks u domenu zdravlja u Srbiji ima najvišu vrednost, a u posmatranom periodu povećan je za 0,6 poena, najviše zbog povećanja u vezi sa pristupom zdravstvenoj zaštiti i u poddomenu zdravstvenog stanja (očekivano trajanje života i očekivane zdrave godine života za žene i za muškarce). U poddomenu koji obuhvata ponašanje vezano za zdravlje (zdrava i rizična ponašanja), međutim, nisu mogle biti zabeležene promene zbog nedostatka ponovljenih istraživanja. U poređenju sa državama članicama EU, Srbija zauzima 20. mesto, odnosno zaostaje za prosekom 3,4 poena, a za najbolje plasiranom državom (Švedska) 10,1 poen. Domen nasilja prikazan je pojedinačnim indikatorima, zato što istraživanje koje predstavlja osnovu za izračunavanja indeksa nije završeno¹² do vremena kada je pripreman indeks. Osnovni indikatori rasprostranjenosti različitih formi nasilja prema ženama ukazuju na to da je 22% žena starijih od 15 godina života doživelo neki oblik fizičkog ili seksualnog nasilja, pri čemu je dvostruko viša stopa nasilja koju su počinili sadašnji ili bivši partneri nego poznate ili nepoznate osobe (17% prema 8%). Najčešći oblik nasilja u partnerskom odnosu jeste psihičko nasilje (44% žena). Seksualnom uznemiravanju bilo je izloženo 42% žena uzrasta od 15 godina, a 11% žena bile su žrtve proganjanja.¹³ Iako je reč o nižoj stopi rasprostranjenosti nasilja nego što je prosek za EU-28, gde stopa iznosi 33%, ne bi se moglo zaključiti da je stanje u Srbiji bolje. Naprotiv, ono može da ukazuje na to da postoji niska stopa uočavanja pojedinih oblika nasilja, ali i na nespremnost da se izveštava o nasilju.

Podaci Poverenice za zaštitu ravnopravnosti

Na osnovu podataka iz godišnjih izveštaja koje priprema Poverenica za zaštitu ravnopravnosti¹⁴ može se videti da je 2017. godine dato mišljenje za (samo) 51 pritužbu, što predstavlja (tek) 9,6% ukupnog broja primljenih pritužbi.¹⁵ U većini slučajeva (75,9%) postupljeno je po preporukama Poverenice.¹⁶

9 Babović, M. „Indeks rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji: Merenje rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji 2016“. Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije, Beograd, 2018. <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2018/12/Indeks_rodne_ravnopravnosti_u_Republici_Srbiji_2018.pdf>

10 Vrednosti se izražavaju na skali od 1 (potpuna neravnopravnost) do 100 (potpuna ravnopravnost) u šest domena: rad, novac, znanje, vreme, moć, zdravlje i dva satelitska domena: unakrsna nejednakost i nasilje.

11 Prosečno povećanje indeksa rodne ravnopravnosti postignuto je zahvaljujući povećanju u domenu moći za 9,3 poena, dok su indeksi u svim drugim domenima imali sasvim mali napredak (između 0,4 i 1,1 poen). Indeks rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji, 2018: 7.

12 Istraživanje je sprovedla Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) po metodologiji EU Agencije za osnovna prava. <<https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>>

13 „Indeks rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji“, 2018: 10.

14 „Redovni godišnji izveštaji Poverenika za zaštitu ravnopravnosti“. <<http://ravnopravnost.gov.rs/rs/izvestaji/>>

15 „Redovni godišnji izveštaj Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za 2017“. <http://ravnopravnost-5bcf.kxcdn.com/wp-content/uploads/2018/03/RGI-2017_PZR_FINAL_14.3.2018-1.pdf>

Izvor za navedene informacije je: Ignjatović, Tanja, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti. „Institucionalni barometar“. PrEUgovor koalicija, 2018: 88–101). <<http://preugovor.org/Institucionalni-barometri/1480/Institucionalni-barometar.shtml>>

Tokom 2017. godine razmatrano je 1098 predmeta (22,6% manje nego u 2016), od čega su 532 bile pritužbe građana. Izrazito je veliki broj odbačenih pritužbi (40,6%) i broj obustavljenih postupaka (35,5%).

16 Kada je reč o predloženim preporukama mera za ostvarivanje ravnopravnosti (501 u 2017), postupljeno je u 91,6%.

Među fizičkim licima koja podnose pritužbe zbog diskriminacije žene su dosledno manje zastupljene od muškaraca (podnele su oko 40% pritužbi tokom 2016. i slično toliko tokom 2017). Tokom 2016. godine najzastupljeniji osnov za diskriminaciju bio je pol (12,9%, kao i invaliditet), dok se tokom 2017. godine nalazio na trećem mestu (11,2%, iza invaliditeta i starosne dobi). Čak tri četvrtine pritužbi (57/76%) na diskriminaciju na osnovu pola podnele su žene, a bile su zastupljenije i kada je reč bila o diskriminaciji na osnovu bračnog i porodičnog statusa (32/68,1%), državljanstva (5/71,4%), rodnog identiteta (3/75%) i izgleda (3/75%). To potvrđuje postojanje „tipične“ rodne identifikacije sa ličnim svojstvima. Moglo bi se očekivati da su žene i u odnosu na većinu drugih ličnih svojstava češće diskriminisane od muškaraca, ali broj podnetih pritužbi to ne potvrđuje. Najveći broj pritužbi koje su podnele žene odnosi se na oblast rada i zapošljavanja (ova oblast obuhvata trećinu ukupnog broja primljenih pritužbi).¹⁷ Iz izveštaja se ne može zaključiti da li žene znaju da prepoznaju i u kojoj meri prepoznaju višestruku (interseksijsku) diskriminaciju, kao i kako to utiče na njihovu spremnost da reaguju podnošenjem pritužbe. Poverenica je tokom 2017. godine pokrenula tri parnična postupka, od kojih su dva vođena u ime žene ili u vezi sa polnom diskriminacijom.

Primena mera iz relevantnih strateških dokumenata

Nije lako pratiti Akcioni plan za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije (2013–2018),¹⁸ jer su aktivnosti i rezultati prikazani po oblastima, a ne po osetljivim društvenim grupama (kao u tekstu Strategije). Nije moguće precizno ustanoviti koje su aktivnosti planirane i realizovane, kao ni koliko je finansijskih sredstava izdvojeno za žene, uključujući u to i žene iz višestruko marginalizovanih grupa. Nisu usvojeni četvrti i peti kvartalni izveštaji (druga polovina 2016/prva polovina 2017), a nema ni izveštaja za ostale kvartalne periode u 2017–2018. godini. Ipak, treba primetiti da je ovo retka Strategija, odnosno AP, koja ima jasno definisan i uspostavljen mehanizam praćenja i izveštavanja (iako on zavisi od eksternih resursa).

Nije moguće naći javno dostupne podatke o radu međuresorne radne grupe za praćenje Nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost (2016–2020),¹⁹ niti podatak o modelu i dinamici izveštavanja. Nema javno dostupnih izveštaja o realizovanju aktivnosti iz Nacionalnog akcionog plana (NAP 2016–2018) iako su one sprovedene. U izveštaju eksterne evaluacije prethodne Strategije (2010–2015) navodi se da mehanizam njenog praćenja nikada nije ustanovljen, niti je bilo sveobuhvatnih i detaljnih izveštaja o realizovanju aktivnosti, tako da je „teško ili nemoguće rekonstruisati to da li su aktivnosti uopšte u vezi sa implementacijom NAP-a i za koje konkretne ciljeve su vezane“. Navodi se, takođe, da ne postoji ni jasan i sistematski trag finansijskih sredstava uložениh u sprovođenje NAP-a, što ozbiljno ograničava evaluaciju efektivnosti.²⁰ Zbog svih utvrđenih nedostataka, zaključuje se da je doprinos ove Strategije i njegovog NAP-a bio skroman.

Iako je u oblasti zaštite žena od nasilja učinjen veći broj pozitivnih zakonodavnih promena, krajem 2015. godine isteklo je važenje Nacionalne strategije i Akcionog plana za sprečavanje i suzbijanje nasilja prema ženama u porodici i partnerskim odnosima (2010–2015).²¹ Izvršena je eksterna evaluacija ove Strategije, ali nema javno dostupnog izveštaja. Nakon što je Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja preuzelo nadležnosti u vezi sa antidiskriminacionom politikom, Vlada je maja 2017. odbila da usvoji Zaključak o izradi nove Strategije. Nema informacija o tome kada će nova Strategija biti izrađena i usvojena, a takođe ni da li će uključivati sve oblike nasilja protiv žena, koji su obuhvaćeni Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, kao ni o tome da li će u njenu izradu biti uključene specijalizovane ženske organizacije.

17 Tokom 2016. bilo je 212 (33,9%), a tokom 2017. godine 166 pritužbi (31,2% ukupnog broja pritužbi).

18 Strategija, Akcioni plan i svi periodični izveštaji: <<http://www.ljudskaprava.gov.rs/sh/node/19990>>

19 Videti: <<https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/dokumenti/izvestaji>>

20 Evaluacija je obuhvatila gotovo ceo period i sve oblasti, sa izuzetkom oblasti „sprečavanje i suzbijanje svih oblasti nasilja prema ženama“. <<https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/dokumenti/strategije/evaluacija-nacionalnog-akcionog-plana-za-primenu-nacionalne-strategije-za>> (str. 12).

21 <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2017-02/Nacionalna_strategija_za_spreccavanje_i_suzbijanje_nasilja_nad_zenama_u_porodici_i_u_partnerskim_odnosima_cir.pdf>

Integrirana politika, prevencija i podrška ženama sa iskustvom nasilja u Srbiji

Kao što je navedeno, Republika Srbija je ratifikovala Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici. Iako je zakonodavni okvir unapređen, čitav niz mera iz četiri ključne oblasti – integrirana politika, prevencija, zaštita i podrška za žrtve – nije uspostavljeno ili su one slabo primenjivane i praćene, i nema javno dostupnih podataka o efektima primene. U Srbiji ne postoji sistematsko prikupljanje podataka o svim oblicima nasilja prema ženama, a podaci se ne razvrstavaju po nužnim parametrima i nisu međusobno uporedivi kada potiču iz različitih izvora. Nije uspostavljeno periodično istraživanje ove pojave, a najznačajnija istraživanja u ovoj oblasti još uvek sprovode ženske organizacije, koje se finansiraju sredstvima iz stranih donacija, ili međunarodne i međuvladine organizacije. Državni mehanizmi za praćenje primene strategija i zakona u ovoj oblasti, iako uspostavljeni na najvišem nivou, nisu dovoljni da bi obezbedili unapređenje stanja.

Iako Konvencija eksplicitno obavezuje na to da se uoči važnost rada nevladinih organizacija, te da se on podstiče i podržava, nezavisne ženske organizacije imaju kompleksne odnose sa predstavnicima države, posebno na lokalnom nivou, gde se često ne priznaje njihov doprinos i ne podržava njihov rad. Nemoguće je ustanoviti koliko se finansijskih sredstava iz budžeta izdvaja za podršku organizacijama u borbi protiv nasilja nad ženama.

Državna politika koja zabranjuje rodnu diskriminaciju i rodno zasnovano nasilje nije dovoljno promovisana i ne primenjuje se dovoljno prilikom obrazovanja mladih na svim nivoima. Iako se kontinuirano realizuju obuke za stručnjake, glavni problem predstavlja sagledavanje obima i efekata njihove realizacije u svim relevantnim sistemima, posebno procenjivanje toga kako one utiču na praksu.²² Iako se program rada sa učiniocima nasilja u porodici realizuje od 2011. godine,²³ problem predstavlja to što se većina stručnjaka zaposlena u centrima za socijalni rad nalazi na poverenim javnim poslovima, koji uključuju i izradu procena za potrebe suda i drugih državnih organa, odnosno upućivanje na usluge drugih pružalaca, što ove stručnjake dovodi u potencijalni sukob interesa.²⁴ Problem predstavlja i to što je upućivanje na tretman za učinioce nasilja vršeno i na osnovu instituta odloženog krivičnog gonjenja.²⁵

U zakonima i strateškim dokumentima u Srbiji nije napravljena razlika između opštih i specijalizovanih usluga podrške. Centar za socijalni rad odlučuje o ostvarivanju prava korisnika/korisnica i o korišćenju usluga socijalne zaštite, koje se finansiraju iz budžeta. Većina usluga se finansira iz lokalnih budžeta i nije razvijena ili dostupna na teritoriji cele države. Nema ažurnih objedinjenih podataka o dostupnim uslugama za žrtve nasilja, kao ni podataka o njihovom korišćenju. Zakon o sprečavanju nasilja u porodici (2016)²⁶ predvideo je obavezu izrade individualnog plana zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici i drugih krivičnih dela obuhvaćenih zakonom, ali nema objedinjenih podataka o tome koja vrsta mera i usluga je planirana, da li je i koliko je njih realizovano i kakvi su bili njihovi efekti na bezbednost, oporavak, osnaživanje i osamostaljivanje žrtava nasilja.²⁷

22 To potvrđuje Posebni izveštaj Zaštinika građana o obukama stručnjaka (februar 2016): <<https://www.ombudsman.rs/index.php/izvestaji/posebni-izvestaji/4613-2016-02-26-10-48-42>>; kao i: Utvrđeni propusti u radu nadležnih u oblasti zaštite žrtava u slučajevima porodičnog i partnerskog nasilja, (31. 11. 2018): <<https://www.ombudsman.rs/index.php/2012-02-07-14-03-33/5985-u-vrd-ni-pr-pus-i-u-r-du-n-dl-znih-u-bl-s-i-z-sh-i-zr-v-u-sluc-vi-p-r-dicn-g-i-p-r-n-rs-g-n-silj>>

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici (2016) uveo je **obavezu** specijalizovanu obuku nadležnih policijskih službenika, javnih tužilaca i sudija koji primenjuju ovaj zakon, ali **ne** i drugih profesionalaca (iz sistema socijalne i zdravstvene zaštite i obrazovnog sistema).

23 Izvor: <<http://kcm.rs/test/opna/>> i Informatior „Psihosocijalni tretman počinitelaca porodičnog nasilja kao ulaznica za trajnu promenu“, IAN, 2017. <http://www.ian.org.rs/nasiljeuporodici/projekat/IAN_Informatior.pdf>

24 *Poverenica za zaštitu ravnopravnosti* ustanovila je višestruku diskriminaciju žene sa iskustvom nasilja u partnerskom odnosu, zasnovanu na njenim ličnim svojstvima pola i nacionalne pripadnosti, do koje je došlo zbog nepružanja usluga ženi žrtvi nasilja; Mišljenje br. 07-00-00581/2016-02, od 12. 4. 2017. <<http://ravnopravnost.gov.rs/misljenja-i-preporuke/misljenja-i-preporuke-u-postupku-po-prituzbama/visestruka-diskriminacija/>>

25 „Zakonik o krivičnom postupku“. *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014. To od avgusta 2014. **ne bi trebalo** da se događa zbog zabrane procesa obaveznog alternativnog razrešenja sporova (čl. 48 Konvencije Sveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici) i nakon uputstva Republičkog javnog tužilaštva.

26 *Službeni glasnik RS*, br. 94/2016.

27 Detaljnije o primeni zakona videti iz nezavisnih izveštaja: Ignjatović, Tanja. Autonomni ženski centar. <<https://www.womenngo.org.rs/resurs-centar>>

Pred kraj godine uspostavljen je nacionalni SOS telefon za žrtve nasilja prema ženama i nasilja u porodici, koji pokriva teritoriju cele države. Besplatan je za pozivaoce, ali ne ispunjava standarde vezane za poverljivost i sigurnost podataka.²⁸ Nema javno dostupnih podataka o smeštajnim kapacitetima sigurnih kuća/prihvatišta za žrtve nasilja prema ženama i nasilja u porodici,²⁹ ali on svakako nije ni dovoljan, niti geografski dobro raspoređen, ali ni lako dostupan ženama iz višestruko marginalizovanih grupa ili sa kompleksnim potrebama (žene sa invaliditetom i one koje imaju decu sa invaliditetom, ili decu određenog uzrasta, seoske žene, žene koje imaju mentalne i zdravstvene teškoće ili druga svojstva). Završeno je trogodišnje pilotiranje centara za žrtve seksualnog nasilja u Autonomnoj pokrajini Vojvodina,³⁰ koji obezbeđuju ravnomerno geografski raspoređene centre, lako i 24/7 dostupne, gde su na jednom mestu dostupne sve neophodne usluge za žrtve. Ostaje da se vidi da li će centri biti održivi nakon projektne faze, kao i da li će pozitivna iskustva biti prenetna na ostale delove Republike Srbije.

Stanje seksualnog i reproduktivnog zdravlja žena u Srbiji

Srbija je usvojila Nacionalni program očuvanja i unapređenja seksualnog i reproduktivnog zdravlja građana Republike Srbije (2017),³¹ u kom se navodi da je kontrola rađanja dominantno konzervativna, da je seksualno ponašanje mladih rizično, kao i da obim angažovanja u očuvanju seksualnog i reproduktivnog zdravlja celokupne populacije, posebno depriviranih i marginalizovanih grupa, nije zadovoljavajući. Moderna kontraceptivna sredstva koristi samo 18,4% žena iz opšte populacije, koje su u braku ili vanbračnoj zajednici. Ona nisu lako dostupna, jer se na listi lekova koji se izdaju na teret sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja (A lista) nalazi samo jedno kontraceptivno sredstvo. Nije predviđen poseban osnov osiguranja za žrtve silovanja osim opštih pravila osiguranja. Republika Srbija ima Zakon o prekidu trudnoće u zdravstvenim ustanovama.³² Prekid trudnoće iz nemedicinskih razloga ne spada u zdravstvenu uslugu, koja je pokrivena obaveznim zdravstvenim osiguranjem.³³ Zvanični podaci ukazuju na progresivno smanjivanje broja abortusa, odnosno na smanjenje njihovog broja u ukupnom broju prekida trudnoće, ali se pretpostavlja da službeni podaci ne odražavaju realnost. Srbija je na četvrtom mestu u Evropi po broju žena obolelih od karcinoma grlića materice, dok je u Srbiji rizik od umiranja dvostruko veći nego u većini drugih evropskih država.³⁴ Svi pokazatelji stanja seksualnog i reproduktivnog zdravlja Romkinja višestruko su nepovoljniji od pokazatelja koji važe za opštu populaciju žena.³⁵

Isti državni dokument navodi da istraživanja pokazuju da veliki broj mladih nema elementarna saznanja o anatomiji i fiziologiji reprodukcije, a da je njihovo poznavanje kontracepcije i polno prenosivih infekcija oskudno i opterećeno nizom predrasuda. Od žena koje prekidaju trudnoću adolescentkinje čine oko 4%. Ne smanjuje se broj porođaja među devojkama uzrasta 16 i manje godina (u uzrastu od 15 godina specifična stopa fertiliteta je 5–6/1.000 devojaka godišnje, ali stopa rađanja među adolescentkinjama Romkinja uzrasta 15–19 godina iznosi 157/1.000 devojaka).

28 Telefon koji je 28. 12. 2018. uspostavilo Ministarvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja ne ispunjava standard koji postavlja Konvencija Saveta Evrope. Pružanje usluge je povereno nelicenciranom pružaocu iz javnog sektora, koji se nikada pre toga nije bavio pružanjem ove usluge, koju u Srbiji od 1990. godine pružaju specijalizovane ženske organizacije iz Mreže žene protiv nasilja.

29 Prema standardima Saveta Evrope, Srbija bi u odnosu na broj stanovnika trebalo da ima 719 kreveta/mesta u sigurnim kućama, a trenutno ima između 250 i 300 kreveta.

30 Pokrajinski sekretarijat za zdravstvenu zaštitu je realizovao (2016–2018) projekat pod nazivom *Zaustavi–Zaštiti–Pomozi – Snažniji institucionalni odgovor na rodno zasnovano nasilje u Autonomnoj pokrajini Vojvodini*, koji je finansirao Fond Ujedinjenih nacija protiv nasilja prema ženama.

31 *Službeni glasnik RS*, br. 120/2017.

32 *Službeni glasnik RS*, br. 16/95 i 101/2005 – dr. zakon

33 To znači da i žena koja ima zdravstveno osiguranje plaća ovu uslugu svojim sredstvima, po cenama koje uređuje davalac zdravstvene usluge.

34 Podaci Međunarodne agencije za istraživanja karcinoma i Evropske mreže registata za karcinom.

35 Poseban izveštaj Zaštitnika građana o reproduktivno zdravlju Romkinja sa preporukama detaljno opisuje problem i predlaže 17 preporuka za unapređenje stanja. <<https://www.ombudsman.rs/attachments/article/5536/Poseban%20izvestaj%20ZG%20Rep%20zdravlje%20Romkinja%2011.pdf>>

Ne postoje informacije³⁶ o broju žena koje su obuhvaćene savetovanjem o planiranju porodice, o broju pacijentkinja savetovališta za planiranje porodice, koje koriste neki od metoda moderne kontracepcije, o broju adolescenata obuhvaćenih zdravstveno-obrazovnim radom, kao i o broju adolescenata iz specifičnih grupa (Romi, marginalizovane i deprivirane grupe) obuhvaćenih tim aktivnostima iako bi svi navedeni podaci trebalo da se prate, evidentiraju i dostavljaju u redovnim mesečnim i tromesečnim periodima nadležnim institutima ili zavodima za javno zdravlje.³⁷

Istovremeno, srednjoškolski nastavni programi ne sadrže teme o rodnoj ravnopravnosti i/ili diskriminaciji, rodno zasnovanom nasilju, seksualnim i reproduktivnim pravima i zdravlju mladih, posebno devojaka, iako postoji mogućnost da se ove teme nađu u velikom broju nastavnih predmeta.³⁸ Istraživanje rodno zasnovanog nasilja u školama u Srbiji (2015)³⁹ nedvosmisleno je potvrdilo da u osnovnim i srednjim školama u Srbiji ono postoji i da je široko rasprostranjeno (69% ispitanih učenica i učenika osnovnih škola i 74% u srednjim školama doživelo je bar jedan od 14 oblika nasilja definisanih u istraživanju). Takođe, Nacionalna studija o društvenom problemu seksualnog zlostavljanja dece (2015)⁴⁰ pokazuje da u svakom školskom odeljenju postoje četiri deteta koja su preživela određeni vid seksualnog nasilja i još četiri deteta koja poznaju nekoga kome se to dogodilo, a da se u tek 10,2% slučajeva o ovoj temi razgovaralo u školi. Ipak, Ministarstvo prosvete je povuklo saglasnost (2017) za primenu Obrazovnih paketa kojima se obrađuje tema seksualnog nasilja nad decom (za predškolske ustanove, osnovne i srednje škole), koji je razvio Incest trauma centar sa timom eminentnih stručnjaka i uz prvobitnu podršku Ministarstva prosvete (2016).⁴¹

Tokom nekoliko poslednjih godina intenzivirana je javna kampanja za zabranu/ozbiljno ograničavanje prava žena na abortus, u kojoj učestvuju najviši državni funkcioneri,⁴² Srpska pravoslavna crkva⁴³ i brojne konzervativne, religijske i desno orijentisane organizacije, grupe i pojedinci. Ove su aktivnosti sinhronizovane sa populacionom politikom države i tendenciozno povezane sa političko-bezbednosnim pitanjem odnosa Srbije sa Kosovom.

Politika Evropske unije o rodnoj ravnopravnosti

Evropska komisija je u novoj Strategiji za uključivanje rodne ravnopravnosti za period 2016–2019⁴⁴ definisala pet ključnih oblasti za akciju (slično prethodnoj strategiji za period 2010–2015).⁴⁵ One obuhvataju aktivnosti u sferi rada, odlučivanja, sprečavanja rodno zasnovanog nasilja i zaštite i podrške žrtvama, kao i promociju rodne ravnopravnosti i prava žena širom sveta (postavljajući pri tome širi prostorni okvir uticaja u odnosu na prethodni period). Navodi se da to uključuje kombinaciju zakonskih i drugih mera, finansijske instrumente za postizanje ciljeva, kao i integraciju rodne perspektive u sve aktivnosti EU, unapređenje sistema za

36 Odgovor Instituta za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“ na pitanje Autonomnog ženskog centra (dopis: br. 6207/1 i 6208/1 od 26. 10. 2018).

37 Uredba o Nacionalnom programu očuvanja i unapređenja seksualnog i reproduktivnog zdravlja građana Republike Srbije.

38 Ignjatović, Tanja; Aksentijević, Aleksandra; Bešić, Milica; Ivković, Jelena; Vlalukin, Slavka i Stefan Simić. *Zašto i kako o temi rodno zasnovanog nasilja u školskom program u srednjim školama*, 2018. Autonomni ženski centar, Beograd, UNTF.

39 Čeriman, Jelena; Duhaček, Nađa; Perišić, Ksenija; Bogdanović, Marina i prof. dr Daša Duhaček. *Istraživanje o rodno zasnovanom nasilju u školama u Srbiji*, 2015. Centar za Studije roda i politike Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu i UNICEF Beograd.

40 *Nacionalna studija o društvenom problemu seksualnog zlostavljanja dece u Republici Srbiji*, Incest Trauma Centar, Beograd, 2015. <http://инцесттраумациентар.орг.рс/финес/2015/ИТЦ_2015_Србија_-_>

41 Više videti u saopštenju Incest trauma centra: <<http://www.incestr Traumacentar.org.rs/index.php/najnovije-vesti/3123-protiv-najboljeg-interesa-deteta-promena-politike-ministarstva-prosvete-srbije>>

42 Na primer, predsednik Srbije u govoru na vanrednoj konferenciji za medije u martu 2018. godine predstavio je mere za povećanje nataliteta koje se, između ostalog, zasniva na ograničavanju pristupa abortusu, suprotno međunarodnim standardima u ovoj oblasti.

43 Na primer, 2013. godine Srpska pravoslavna crkva je na svom redovnom zasjedanju podržala „inicijativu lekara vernika“ da država zabrani abortus, osim u slučajevima kada se on vrši iz medicinskih razloga, dok u javnim obraćanjima redovno žene koje su se odlučile za abortus naziva „čedomorkama“.

44 European Commission. *Strategic engagement for gender equality 2016–2019*. Brussels, 3. 12. 2015, SWD(2015) 278 final. <https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/151203_strategic_engagement_en.pdf>

45 <<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c58de824-e42a-48ce-8d36-a16f30ef701b/language-en>>

prikupljanje podataka, razmenu primera dobre prakse i međusobno učenje između država članica, kao i godišnje preglede aktivnosti uz pripremu izveštaja kako bi se ispitale dodatne potrebe za sprovođenje akcija.

U dokumnetu pod nazivom „Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena: transformacija života devojčica i žena kroz spoljne odnose EU 2016–2020“⁴⁶ prikazani su pristupi koji potvrđuju i prevode politiku i obaveze EU u oblasti rodne ravnopravnosti u postizanje konkretnih rezultata, uz delotvornu koordinaciju, primenu i praćenje realizacije. U tematskom prioritetu „Fizički i psihički integritet“ navodi se da će EU nastaviti da doprinosi (na merljiv način) sprečavanju svih oblika nasilja prema devojčicama i ženama, uz definisanje indikatora za praćenje kontekstualnog napretka i doprinosa EU promenama, kao i uz nabranje mogućih aktivnosti, koje bi trebalo planirati u odnosu na kontekst i stanje u svakoj državi, pri čemu se naglašava da i aktivnosti i indikatori mogu bit proširivani.

Suprotstavljanje svim oblicima nasilja prema ženama

Niz mera u EU Strategiji 2016–2019. usmeren je na suprotstavljanje rodno zasnovanom nasilju i na zaštitu i podršku žrtvama koje bi morale biti kontinuirani prioritet. One treba da omoguće snažnije učestvovanje svih aktera, podizanje svesti o problemu, promenu stavova, prevenciju nasilja, osiguravanje bolje zaštite i podrške za žrtve, uključujući u to i pristup pravosuđu, kao i punu primenu relevantnih EU zakona, u skladu sa ranije uspostavljenim smernicama o nasilju prema ženama i devojkaama i o suzbijanju svih oblika diskriminacije prema njima.⁴⁷ Ova dokumenta treba da označe jasnu politiku EU, koja pitanje prava žena tretira kao prioritet time što nasilje prema ženama i devojkaama označava kao jedno od najčešćih oblika kršenja ljudskih prava u današnjem svetu.

Dokumentima EU u ovoj oblasti potrebno je dodati i niz dokumneti Saveta Evrope, od kojih je Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici najvažniji i obavezujući dokument za sve članice koje su ga ratifikovale. Evropska unija je potpisala ovaj ugovor,⁴⁸ ali ga još nije ratifikovala mada preuzima obaveze i ohrabruje članice da to učine.

Garantovanje seksualnih i reproduktivnih prava i zdravlja žena

U dokumentu „Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena: transformacija života devojčica i žena kroz spoljne odnose EU 2016–2020“, u tematskom prioritetu „Fizički i psihički integritet“, istaknuti su i ciljevi i aktivnosti koji se odnose na promociju, zaštitu i puno uživanje prava svih osoba da imaju punu kontrolu, kao i da slobodno i odgovorno odlučuju o svim pitanjima koja se odnose na njihovu seksualnost i seksualno i reproduktivno zdravlje, oslobođeni diskriminacije, prisile ili nasilja. To uključuje opšti pristup kvalitetnim, pristupačnim i sveobuhvatnim uslugama zdravstvene zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja, kao i podršku kvalitetnim uslugama planiranja porodice i lečenja od seksualno prenosivih bolesti, koje su dostupne i pristupačne svim devojkaama i ženama u reproduktivnom dobu, kao i njihovim partnerima.

46 European Commission. Joint staff working document, Gender Equality and Women's Empowerment: Transforming the Lives of Girls and Women through EU External Relations 2016–2020. Brussels, 21. 9. 2015 SWD(2015) 182 final. <https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/staff-working-document-gender-2016-2020-20150922_en.pdf>

47 EU guidelines on violence against women and girls and combating all forms of discrimination against them. <https://ec.europa.eu/anti-trafficking/publications/eu-guidelines-violence-against-women-and-girls-and-combating-all-forms-discrimination_en>

48 <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/newsroom/-/asset_publisher/anInZ5mw6yX/content/eu-signs-the-istanbul-convention?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fwww.coe.int%2Fen%2Fweb%2Fistanbul-convention%2Fnewsroom%3Fp_id%3D101_INSTANCE_anInZ5mw6yX%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-1%26p_p_col_count%3D2%26_101_INSTANCE_anInZ5mw6yX_advancedSearch%3Dfalse%26_101_INSTANCE_anInZ5mw6yX_advancedSearch%3Dfalse%26_101_INSTANCE_anInZ5mw6yX_keywords%3D%26_101_INSTANCE_anInZ5mw6yX_keywords%3D%26_101_INSTANCE_anInZ5mw6yX_delta%3D20%26_101_INSTANCE_anInZ5mw6yX_delta%3D20%26p_r_p_564233524_resetCur%3Dfalse%26p_r_p_564233524_resetCur%3Dfalse%26_101_INSTANCE_anInZ5mw6yX_cur%3D3%26_101_INSTANCE_anInZ5mw6yX_cur%3D3%26_101_INSTANCE_anInZ5mw6yX_andOperator%3Dtrue%26_101_INSTANCE_anInZ5mw6yX_andOperator%3Dtrue>

Kada je reč o seksualnim i reproduktivnim pravima i zdravlju žena, u tematskom dokumentu Saveta Evrope pod nazivom „Ženska seksualna i reproduktivna prava i zdravlje u Evropi“⁴⁹ dat je pregled „opasnosti, izazova i deficita“, pregled ključnih međunarodnih standarda ljudskih prava, koji garantuju seksualna i reproduktivna prava i zdravlje žena, kao i pregled specifičnih obaveza, koje imaju države prilikom njihovog obezbeđivanja. Obaveze država uključuju: garantovanje pružanja informacija zasnovanih na dokazima i sveobuhvatno seksualno obrazovanje, obezbeđivanje dostupnih i pristupačnih informacija o savremenim kontraceptivnim uslugama, kao i pristup sigurnom i legalnom abortusu, zaštitu prava u okolnostima odbijanja usluga, poštovanje prava žena na porođaj i garantovanje pristupa kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti majki.

Politika Evropske unije o rodnoj ravnopravnosti u Evropi i širom sveta

U vezi sa promocijom politike rodne ravnopravnosti i prava žena širom sveta, Strategija EU 2016–2019. navodi da ovaj cilj predstavlja prioritet spoljne politike EU, te da je ona snažno posvećena tome da ima vodeću ulogu u ovoj oblasti, što je suštinski važno za jednaki, inkluzivni i održivi razvoj, ali i je vrednost koja je važna po sebi. To, između ostalog, uključuje nadgledanje rodne politike tokom usvajanja pravnih tekovina i pristupanja EU. U skladu sa navedenim, ključne aktivnosti, između ostalog, podrazumevaju i nastavljanje „pažljivog praćenja i podržavanja kandidata i potencijalnih kandidata“ u vezi sa usklađenošću sa kopenhavskim kriterijumima za članstvo, koji se odnose na ljudska prava, uključujući u to i ravnopravnost žena i muškaraca, kao i napore da se rodne perspektive integrišu u sve programe koji se finansiraju Instrumentom za pretprijetnu pomoć (IPA) i Evropskim instrumentom za susedstvo (ENI).

Nacrt zakona o rodnoj ravnopravnosti: da li (svaka) izmena zakona vodi poboljšanju stanja?

U ovom delu teksta biće kratko predstavljen način na koji je organizovana izmena i dopuna postojećih antidiskriminacionih zakona, uključujući u to i rezultate tih procesa, tamo gde su oni bili transparentni i javno dostupni. Takođe, biće obrazloženi najznačajniji problemi u poslednjoj (javno dostupnoj) verziji Nacrta zakona o rodnoj ravnopravnosti, koji se odnose na definiciju pojmova, određenja u oblastima nasilja prema ženama i seksualnih i reproduktivnih prava i zdravlja žena, kao i u kaznenoj politici. Oni jasno upućuju ne samo na to da su mere nesinhronizovane sa drugim odgovarajućim zakonima i podzakonskim dokumentima Republike Srbije i prihvaćenim međunarodnim standardima, već i na to da se na odredbe u ove dve oblasti neće moći pozivati, jer ne postoji odgovornost nadležnih državnih organa za njihovo poštovanje.

Nedostatak sinhronizovane izmene i dopune antidiskriminacionih zakona

Republika Srbija je, kao što je navedeno, započela izradu Zakona o izmenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije. Analiza primene zakona, kao i prvi Nacrt koji je izradila kancelarija Poverenika za zaštitu ravnopravnosti nisu javno dostupni. Poverenica je organizovala dve konsultacije sa izabranom grupom učesnika. Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja nije organizovalo javnu raspravu u vezi sa Nacrtom (suprotno Zakonu o planskom sistemu Republike Srbije).⁵⁰ Nacrta nema na internet strani tog Ministarstva,⁵¹ a Republički sekretarijat za javne politike nije dao mišljenje o ovom Nacrtu.⁵² Zbog navedenog, ne može se zaključiti da li Nacrt sadrži najavljene promene, a ostaje nejasno i kako su sinhronizovana zakonska rešenja u ovom Nacrtu i u Nacrtu zakona o rodnoj ravnopravnosti.

49 Issue paper published by the Council of Europe Commissioner for Human Rights – Women’s sexual and reproductive health and rights in Europe, December 2017 (This issue paper was prepared by Hoctor, Leah; Lamačková, Adriana and Thomasen, Katrine with assistance from Boulet, Jessica from the Europe Program at the Center for Reproductive Rights) <<https://rm.coe.int/women-s-sexual-and-reproductive-health-and-rights-in-europe-issue-pape/168076dead>>

50 Službeni glasnik RS, br. 30/2018 – dalje Zakon;

51 Izvor: <<https://www.minrzs.gov.rs/lat/dokumenti-7968.html>>

52 Izvor: <<https://rsjp.gov.rs/reforma/#reforma-inicijativa>>

Definicije pojmova i koncept višestruke diskriminacije

Nemoguće je zaključiti da li su ključni pojmovi dva nacrtu antidiskriminaciona zakona međusobno usaglašeni.⁵³ Međutim, Nacrt zakona o rodnoj ravnopravnosti, iako preuzima definiciju pojma „rod“ iz Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ne preuzima definicije pojmova „rodno zasnovano nasilje nad ženama“ i „nasilje nad ženama“. Sintagma „rodno zasnovano nasilje“ u Nacrtu zakona je rodno neutralna,⁵⁴ dok je sintagma „nasilje nad ženama“ izbrisana, odnosno zamenjena drugom rodno neutralnom sintagmom „nasilje na osnovu pola“.⁵⁵ Osim toga, sintagme „žrtva nasilja“ i „učinilac nasilja“, zamenjene su sintagmama „lice koje trpi nasilje“ i „lice koje je počinilo nasilje“ iako je novi Zakon o sprečavanju nasilja u porodici uveo prvoavedene sintagme.⁵⁶ To potvrđuje tvrdnju da u Nacrtu zakona o rodnoj ravnopravnosti pojmovi ne samo da nisu usaglašeni sa međunarodno prihvaćenim definicijama, već unose dodatnu pojmovnu konfuziju u pravni sistem Srbije.

Nekonzistentna zakonska rešenja

Kada je reč o predloženim zakonskim rešenjima u vezi sa nasiljem, pored terminološke konfuzije u vezi sa oblicima nasilja na koje se odnosi,⁵⁷ ponavljaju se i određenja značenja oblika nasilja (u čl. 43. i 44), koja su već navedena u definiciji pojmova (čl. 6). Primetan je niz nepreciznih određenja, koja uključuju i to da ovaj zakon „uređuje sprečavanje i suzbijanje nasilja koje se vrši od lica i prema licu koje nije član porodice“, dok se na članove porodice odnose odredbe zakona kojim se uređuje nasilje u porodici (čl. 43, st. 2 i 3). Pored toga, Nacrt zakona uvodi podelu usluga podrške žrtvama nasilja na opšte i specijalizovane (čl. 48a i 48b), što bi trebalo da označi usaglašavanje sa standardima Konvencije Saveta Evrope. Međutim, osnovni zakon koji reguliše ovu materiju (Zakon o socijalnoj zaštiti),⁵⁸ čije izmene i dopune sprovodi u isto vreme isto Ministarstvo, nema navedenu klasifikaciju usluga. I to potvrđuje nekonzistentnost zakonskih promena, ali i upućuje na to da su norme u Nacrtu zakona o rodnoj ravnopravnosti tu samo „pro forme“. Istovremeno, određenje specijalizovane usluge SOS telefona, u kom se navodi da ona predstavlja „davanje podrške licu koje trpi nasilje u poverljivom obliku“ (čl. 48b, tačka 1)), suprotno je upravo uspostavljenoj nacionalnoj SOS liniji, koja podrazumeva snimanje poziva i prenošenje informacije trećem licu,⁵⁹ što ne ispunjava standard poverljivosti koji postavlja Konvencija Saveta Evrope, ali ni navođeni član Nacrta zakona o rodnoj ravnopravnosti.⁶⁰

Smanjenje dostignutog nivoa pravne zaštite

Odstupanje od međunarodnih standarda i umanjenje prava u odnosu na postojeći dostignuti nivo prava najočiglednije je u vezi sa seksualnim i reproduktivnim pravima i zdravljem žena, suprotno Preporuci UN Komiteta o eliminaciji svih oblika diskriminacije br. 33 (d) upućene Republici Srbiji (2013). Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna prava, umesto formulacije iz prethodne verzije Nacrta zakona, koja je glasila „(...) imaju pravo na pristup lako dostupnim informacijama, *obrazovanju i uslugama* koje se odnose na *seksualno obrazovanje, kontracepciju i planiranje rađanja...*“, usvojilo je novu, značajno izmenjenu formulaciju

53 To se odnosi na definicije pojmova neposredna i posredna diskriminacija (i rodna diskriminacija) i višestruka, ponovljena i produžena diskriminacija (i rodna diskriminacija). U poslednjoj verziji Nacrta zakona o rodnoj ravnopravnosti izostavljeni su čl. 5 i čl. 6, koji su sadržali određenje ovih pojmova, a u čl. 4 – Rodno zasnovana diskriminacija, postoji zabrana, ali ne i definicija ovih pojmova. <<https://www.minrzs.gov.rs/lat/dokumenti-7968.html>>

54 Čl. 6, st. 7 – nasilje koje se vrši „prema licu ili grupama lica zbog pripadnosi određenom rodu“;

55 Čl. 6, st. 8 – „osobe oba pola, različite starosodne dobi“

56 Iako ih Krivični zakonik i Zakonik o krivičnom postupku ne koriste, pojam „žrtva nasilja“ saglasanje Direktivi 2012/29/EU o minimalnim standardima prava, podrške i zaštite žrtava krivičnih dela (<<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF>>), sa kojom Srbija treba da usaglasí svoje zakonodavstvo, što je takođe jedna od planiranih aktivnosti u AP za Poglavlje 23.

57 Ova tema je obuhvaćena čl. 43–51 u VI Poglavlju u Nacrtu zakona, koje nosi naziv *Sprečavanje i suzbijanje rodno zasnovanog nasilja, nasilja u porodici i nasilja prema ženama* (čl. 43–51) iako je pojava „nasilje prema ženama“ izostavljen iz čl. 6 u kom se određuje značenje pojmova.

58 *Službeni glasnik RS*, br. 24/2011, čl. 40 – *Grupe usluga socijalne zaštite*.

59 <<https://www.minrzs.gov.rs/lat/aktuelno/otvorena-sesta-nacionalna-sos-linija-za-zene-sa-iskustvom-nasilja.html>>

60 Uspostavljeni nacionalni SOS telefon suprotan je i aktivnostima navedenim u Akcionom planu za primenu Nacionalne startegije za rodnu ravnopravnost, cilju 5.1, meri 1.5.3. i aktivnostima planiranim u okviru njih. <<https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/dokumenti/strategije>>

(čl. 42) koja glasi „(...) imaju pravo na pristup lako dostupnim informacijama, koje se odnose na *polnost, rađanje, bračni i porodični život...*“ (*sva podvlačenja naša*). Treba reći da sadržaj ovog člana nije u saglasnosti sa njegovim nazivom (rađanje, reproduktivna i seksualna prava, iz čijeg naslova je izbrisana i odrednica „žena“), kao ni sa standardima u ovoj oblasti. Na ovaj način, ne samo da je isključena obaveza sistematskog obrazovanja (u redovnom školskom sistemu), već i usluge savetovanja, a seksualna i reproduktivna prava svedena su na pravo informisanja o rađanju u okvirima bračnog i porodičnog života, što nije u skladu sa opisanom politikom EU i Saveta Evrope, ali i sa već usvojenim Nacionalnim programom očuvanja i unapređenja seksualnog i reproduktivnog zdravlja građana Republike Srbije (2017). To predstavlja očigledan primer umanjena dostignutog nivoa prava iako se u ovom Nacrtu zakona eksplicitno garantuje zaštita stečenih prava (čl. 2).

Kaznena politika

Prethodni Nacrt zakona o rodnoj ravnopravnosti (februar 2018) značajno je korigovan nakon javne rasprave (jul 2018) i kada je reč o visini zaprečenih prekršajnih kazni u slučaju nepoštovanja pojedinih odredaba zakona. Prvi je predviđao novčane kazne u iznosu od 500.000 do 1.500.000 dinara za poslodavce u svojstvu pravnog lica i organe javne vlasti, kao i novčane kazne od 50.000 do 150.000 dinara za odgovorna lica, preduzetnike poslodavce i fizička lica kojima je povereno vršenje javnih ovlašćenja. U poslednjoj verziji Nacrta zakona smanjene su donje granice kazni, čak deset puta, tako da one iznose 50.000 za pravna lica i organe, a samo 5.000 za pojedince i odgovorna lica. Ova izmena, bez obzira na to što su povećani gornji iznosi kazni (na 2.000.000 dinara), učinila je kaznenu politiku problematičnom upravo zbog tendencije sudova da određuju najniže kazne. To će mnogima omogućiti da se bez ozbiljnih posledica ne predžavaju zakonskih obaveza. Istovremeno, nisu predviđene kazne za kršenje obaveza u oblasti rađanja, reproduktivnih i seksualnih prava, a u oblasti zaštite od nasilja kažnjivo je samo ukoliko organi, koji imaju takva saznanja, ne prijave slučajeve nasilja.

Ko je imao uticaj na sadržaj Nacrta zakona o rodnoj ravnopravnosti?

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, koje je preuzelo aktivnosti u vezi sa izradom antidiskriminacionih zakona i politika, već je tokom konsultativnog procesa u decembru 2017. i januaru 2018. godine napravilo slučajnu grešku time što je propustilo da u Nacrt uvrsti komentare i predloge Autonomnog ženskog centra, što je ispravljeno nakon što se AŽC obratio Ministarstvu. Međutim, ni tada, kao ni nakon javne rasprave u julu 2018. godine, nadležno Ministarstvo nije usvojilo nijedan predlog AŽC, osim predloga da se iz Nacrta izostavi čl. 3 – Usklađenost normi sa pravom Evropske unije.⁶¹

Istovremeno, na opisane izmene uticale su konzervativne, krajnje desno i religijski orijentisane organizacije, političke partije i pojedinci, koji se protive „rodnoj idelogiji“ i zalažu se za izostavljanje pojma „rod“, kao i za „neutralnost pojmova“ i „rodnu semiotriju“, čak i u vezi sa nasiljem, pozivajući se na ustavno pravo roditelja da „svojoj deci obezbede versko i moralno obrazovanje u skladu sa svojim uverenjima“. Navođeni su (netačni) argumenti, između ostalog, da predloženi sadržaji predstavljaju promociju „maloletničkog seksa“ i „seksa punoletnih osoba izvan bračne zajednice“, „homoseksualnih i biseksualnih odnosa“, „oralnog, analnog i grupnog seksa ako se ispunjava uslov ‘dobrovoljne saglasnosti’“, kao i promociju „upotrebe abortativne kontracepcije“.

Nakon javne rasprave, podršku „usaglašenoj“ verziji Nacrta zakona o rodnoj ravnopravnosti, kao i Nacrtu Zakona o zabrani diskriminacije (o kojem nije bilo javne rasprave) dao je i Socijalno-ekonomski savet,⁶²

61 Sadržaj tog člana nije u skladu sa Jedinstvenim metodološkim pravilima za izradu propisa (koje je doneo Zakonodavni odbor Narodne skupštine Republike Srbije (na sednici od 30. 3. 2010. godine <<http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/Jedinstvena%20metodoloska%20pravila%20za%20izradu%20propisa.pdf>>), ali i zbog toga što su u sadržaju tog člana navedena **bez razlikovanja** dokumenta EU i Saveta Evrope.

62 Na 84. sednici, održanoj 16. 11. 2018. <<http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/cir/ses/2018%20cir.html>> Socijalno-ekonomski savet ima 18 članova, a čini ga šest predstavnika Vlade, šest predstavnika Unije poslodavaca Srbije, četiri predstavnika Saveza samostalnih sindikata Srbije i dva predstavnika Ujedinjenih granskih sindikata „Nezavisnost“ (<<http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/index.html>>).

podržavajući time konzervativna rešenja iza kojih stoji nadležno ministarstvo i, verovatno, sam ministar (imajući u vidu njegovo razumevanje žena).⁶³

Činjenica da je Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja stalo iza predloga ekstremno konzervativnih, krajnje desnih i fundamentalno religijskih stavova grupa i pojedinaca jasno potvrđuje da je načinjen otklon od politike i standarda ljudskih prava sadržanih u međunarodnim ugovorima koje je Republika Srbija već ratifikovala, kao i u ustavnim garancijama, postojećim zakonima i podzakonskim dokumentima, ali i u standardima koje Evropska unija potvrđuje u svojim starteškim dokumentima, politikama i merama, uključujući u to i antidiskriminacione direktive.

---

63 Mišljenje Poverenice za zaštitu ravnopravnosti na osnovu pritužbe povodom govora ministra Zorana Đorđevića na konferenciji „Žene iz ruralnih krajeva - ravnopravne građanke Srbije“ <<http://ravnopravnost.gov.rs/rs/tm-u-g-f-protiv-ministra-zorana-dodevica-zbog-diskriminacije-na-osnovu-pola-u-oblasti-javne-sfere/>>

Zaključak

Brojni izveštaji govore o tome da se širom sveta i Evrope, uključujući u to i države članice Evropske unije, dešavaju dramatično retrogradni procesi negiranja i odronjavanja ljudskih prava, kao i prava žena. Zbog toga, na obavezu država da poštuju međunarodne standarde ljudskih prava žene upozorava i izveštaj koji je Savetu za ljudska prava Ujedinjenih nacija podnela Radna grupa za pitanja diskriminacije žena u zakonu i praksi.⁶⁴

U tom izveštaju, u preporukama državama članicama navodi se i to da je potrebno suzbijati narative o rodnoj ideologiji, koje koriste konzervativne grupe da bi dezinformisale društvo i potkopale unapređenje prava žena i rodnu ravnopravnost (para. 90, tačka (f)). Državama se preporučuje da nastave da promovišu osnovni princip da su sva prava univerzalna, nedeljiva, međuzavisna i međusobno povezana, kao i da obezbede poštovanje prava žena da donose odluke o svojim telima (para. 90, tačke (h), (i)). U istoj preporuci se, između ostalog, navodi i to da države treba da stvore okruženje koje omogućava civilnom društvu i drugim zainteresovanim stranama da se bore protiv reakcija koje umanjuju ljudska prava žena i da se odupru svim takvim trendovima odgovorima koji su utemeljeni na obavezama poštovanja ljudskih prava, uključujući u to i prava žena i devojčica (para. 90, tačka (e)).

Međutim, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, u čijoj je nadležnosti antidiskriminaciona politika (od jula 2017), pravi jasan otklon od politike i standarda ljudskih prava, uključujući u to i prava žena. Ne samo da transparentnost procesa izmene i dopune zakona zavisi od volje nadležnog ministra, već i usvajanje predloga tokom javne rasprave u potpunosti odražava konzervativne stavove Ministarstva/ministra, a ne potvrđene standarde ljudskih prava i međunarodne obaveze koje je Republika Srbija već preuzela, kao i dostignuti nivo pravne zaštite. Nekonzistentna određenja pojmova i zakonskih rešenja stvaraju pravnu konfuziju, a nepostojanje konkretne odgovornosti za izvršenje i posledica u slučaju neizvršenja (u oblastima koje su ovde analizirane) upućuje na to da se novi Zakon o rodnoj ravnopravnosti neće dovoljno primenjivati, isto kao što se nedovoljno primenjuje i postojeći.

Iako u nekim elementima nadležno ministarstvo pokazuje (zapanjujuće) neznanje, ne bi se moglo zaključiti da je „usaglašena“ verzija Nacrta zakona o rodnoj ravnopravnosti posledica toga. Naprotiv, mislimo da je reč o eksplicitnoj nameri da se kontroliše i ograniči mogući uticaj progresivnih zakonskih rešenja na prava i položaj žena u Srbiji. Način na koji to ostvaruje nadležni ministar potvrđuje tezu o „zarobljenoj državi“. Novi Zakon o rodnoj ravnopravnosti, iako su izmene obrazložene procesom pridruživanja EU (kao i promena mnogih drugih zakona),⁶⁵ donosi gora rešenja od postojećih. Zbog toga, može se zaključiti da novi Zakon neće dovesti do suštinske promene, koja unapređuje prava i položaj žena u Srbiji.

Iz navedenih razloga Evropska komisija bi, uzimajući u obzir politiku EU u oblasti rodne ravnopravnosti, trebalo da obrati mnogo veću pažnju na sadržaj planiranih reformskih aktivnosti u vezi sa nedsikriminacijom i položajem ranjivih grupa, te da u izveštajima o napretku Srbije jasno konstatuje da postoji sadržinsko nazadovanje, a ne samo da se kasni sa realizovanjem aktivnosti. Bez toga, navođenje da jednakost žena i muškaraca predstavlja temeljnu vrednost EU i isticanje posvećenosti ciljevima rodne ravnopravnosti imaju samo deklarativnu prirodu.

64 „Report of the Working Group on the issue of discrimination against women in law and in practice“, Thirty-eighth session, 18 June – 6 July 2018, Agenda item 3, Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development. <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/132/85/PDF/G1813285.pdf?OpenElement>>

65 Samo neki od primera na koje je ukazala koalicija PrEUgovor u poslednjem izveštaju su Nacrt zakona o informacijama od javnog značaja, Nacrt zakona o sprečavanju korupcije, nedavno usvojen Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Preugovor ALARM – Izveštaj o napretku Srbije u poglavljima 23 i 24, septembar 2018. <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/preugovor-alarm-sep2018_.pdf>

Literatura

Akcioni plan za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period 2014–2018.

<http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/akcioni_plan_-_srpski.pdf>

Babović, Marija. Indeks rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji: Merenje rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji 2016, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije, Beograd, 2018.

<http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2018/12/Indeks_rodne_ravnopravnosti_u_Republici_Srbiji_2018.pdf>

Ćeriman, Jelena; Duhaček, Nađa; Perišić, Ksenija; Bogdanović, Marina i prof. dr Daša Duhaček. Istraživanje o rodno zasnovanom nasilju u školama u Srbiji. Centar za Studije roda i politike Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu i UNICEF Beograd, 2015. <http://incestraucentar.org.rs/files/2015/ITC_2015_Srbija_-_Nacionalna_studija_o_seksualnom_nasilju_nad_decom.pdf>

Direktiva 2012/29/EU o minimalnim standardima prava, podrške i zaštite žrtava krivičnih dela.

<<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF>>

EU guidelines on violence against women and girls and combating all forms of discrimination against them, dostupno: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/publications/eu-guidelines-violence-against-women-and-girls-and-combating-all-forms-discrimination_en

European Commission, Joint staff working document. Gender Equality and Women's Empowerment: Transforming the Lives of Girls and Women through EU External Relations 2016–2020. Brussels, 21. 9. 2015 SWD(2015) 182 final. <https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/staff-working-document-gender-2016-2020-20150922_en.pdf>

European Commission. Strategic engagement for gender equality 2016–2019. Brussels, 3. 12. 2015, SWD(2015) 278 final, <https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/151203_strategic_engagement_en.pdf>

European Commission. Strategy for equality between women and men 2010–2015. <<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c58de824-e42a-48ce-8d36-a16f30ef701b/language-en>>

„Evaluacija Nacionalnog akcionog plana za primenu Nacionalne strategije za unapređenje položaja žena i unapređenje rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji 2010–2015“. <<https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/dokumenti/strategije/evaluacija-nacionalnog-akcionog-plana-za-primenu-nacionalne-strategije-za>>

Evropska Komisija. „Non-Paper o trenutnom stanju u poglavljima 23 i 24 za Srbiju, novembar 2018. <http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/non_paper_23_24/Non-paper_%D0%BE_%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%83%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%BC_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%9A%D1%83_%D1%83_%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%99%D0%B8%D0%BC%D0%B0_23_%D0%B8_24_%D0%B7%D0%B0_%D0%A1%D1%80%D0%B1%D0%B8%D1%98%D1%83.pdf>

Evropska Komisija. „Republika Srbija – Izveštaj za 2018. godinu.“ <[http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_o_srbiji\(1\).pdf](http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_o_srbiji(1).pdf)>

Ignjatović, Tanja. „Nezavisni izveštaji o primeni Zakona o sprečavanju nasilja u porodici.“ Autonomni ženski centar. <<https://www.womenngo.org.rs/resurs-centar>>

Ignjatović, Tanja; Aksentijević, Aleksandra; Bešić, Milica; Ivković, Jelena; Vlalukin, Slavka i Stefan Simić. Zašto i kako o temi rodno zasnovanog nasilja u školskom program u srednjim školama. Autonomni ženski centar, Beograd, UNTF, 2018. <<https://www.womenngo.org.rs/publikacije/razvoj-dobrih-praksi/1352-zasto-i-kako-o-temi-rodno-zasnovanog-nasilja-u-skolskom-programu-u-srednjim-skolama-2018>>

Ignjatović, Tanja; Poverenik za zaštitu ravnopravnosti „Institucionalni barometar“. PrEUgovor koalicija, 2018: 88–101. <<http://preugovor.org/Institucionalni-barometri/1480/Institucionalni-barometar.shtml>>

Informator „Psihosocijalni tretman počinitelja porodičnog nasilja kao ulaznica za trajnu promenu“. IAN, 2017. <http://www.ian.org.rs/nasiljeuporodici/projekat/IAN_Informator.pdf>

„Issue paper published by the Council of Europe Commissioner for Human Rights – Women’s sexual and reproductive health and rights in Europe“. December 2017 (This issue paper was prepared by Hoctor, Leah; Lamačková, Adriana and Katrine Thomasen, with assistance from Jessica Boulet, from the Europe Program at the Center for Reproductive Rights). <<https://rm.coe.int/women-s-sexual-and-reproductive-health-and-rights-in-europe-issue-pape/168076dead>>

„Izveštaji o praćenju primene Akcionog plana za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije“. <<http://www.ljudskaprava.gov.rs/sh/node/19990>>

Komitet za eliminaciju diskriminacije žena. „Zaključna zapažanja o kombinovanom Drugom i trećem periodičnom izveštaju Republike Srbije (CEDAW/CO/2-3)“. <<http://www.ljudskaprava.gov.rs/sr/node/156>>

„Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici“. Službeni glasnik RS, Međunarodni ugovori, br. 12/2013.

„Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena“. Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, br. 11/1981.

„Nacionalna strategija za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama u porodici i u partnerskim odnosima“. <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2017-02/Nacionalna_strategija_za_sprecavanje_i_suzbijanje_nasilja_nad_zenama_u_porodici_i_u_partnerskim_odnosima_cir.pdf>

„Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost (2016–2020) sa Akcionim planom za period 2016–2018. godine“. <<https://www.mgsi.gov.rs/lat/dokumenti/nacionalna-strategija-za-rodnu-ravnopravnost-za-period-od-2016-do-2020-godine-sa-akcionim>>

„Nacionalna studija o društvenom problem seksualnog zlostavljanja dece u Republici Srbiji“. Incest Trauma Centar, Beograd, 2015. <http://incesttraumacentar.org.rs/files/2015/ITC_2015_Srbija_-_Nacionalna_studija_o_seksualnom_nasilju_nad_decom.pdf>

„Nacionalni program očuvanja i unapređenja seksualnog i reproduktivnog zdravlja građana Republike Srbije“. Službeni glasnik RS, br. 120/2017.

„Posebni izveštaj Zaštinika građana o obukama stručnjaka za sticanje i unapređenje znanja i kompetencija za prevenciju, suzbijanje i zaštitu žena od nasilja u porodici i partnerskim odnosima“. <<https://www.ombudsman.rs/index.php/izvestaji/posebnii-izvestaji/4613-2016-02-26-10-48-42>>

„Posebni izveštaj Zaštitnika građana o reproduktivnom zdravlju Romkinja sa preporukama detaljno opisuje problem i predlaže 17 preporuka za unapređenje stanja“. <<https://www.ombudsman.rs/attachments/article/5536/Poseban%20izvestaj%20ZG%20Rep%20zdravlje%20Romkinja%2011.pdf>>

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti. Mišljenje br. 07-00-00581/2016-02, od 12. 4. 2017. <<http://ravnopravnost.gov.rs/misljenja-i-preporuke/misljenja-i-preporuke-u-postupku-po-prituzbama/visestruka-diskriminacija/>>

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti. Mišljenje br. 07-00-264/2018-02 od 2. 7. 2018. <<http://ravnopravnost.gov.rs/rs/tm-u-g-f-protiv-ministra-zorana-dodevica-zbog-diskriminacije-na-osnovu-pola-u-oblasti-javne-sfere>>

Preugovor ALARM. „Izveštaj o napretku Srbije u poglavljima 23 i 24“. septembar 2018. <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/preugovor-alarm-sep2018_.pdf>

„Redovni godišnji izveštaj Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za 2017.“ <http://ravnopravnost-5bcf.kxcdn.com/wp-content/uploads/2018/03/RGI-2017_PZR_FINAL_14.3.2018-1.pdf>

„Report of the Republic of Serbia submitted in line with Article 68, paragraph 1 of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Baseline Study)“. <<https://rm.coe.int/grevioinf-2018-9/16808c1a4e.>>

„Report of the Working Group on the issue of discrimination against women in law and in practice“, Thirty-eighth session, 18 June – 6 July 2018, Agenda item 3, Promotion and protection of all human rights, civil, political,

economic, social and cultural rights, including the right to development. <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/132/85/PDF/G1813285.pdf?OpenElement>>

Savet za sprovođenje akcionog plana za Poglavlje 23. „Izveštaj broj 2/2018. o sprovođenju Akcionog plana za Poglavlje 23”. Beograd, jul 2018. <<https://www.mpravde.gov.rs/files/Izve%C5%A1taj%20br.%202-2018%20o%20sprovo%C4%91enju%20Akcionog%20plana%20za%20Poglavlje%2023.pdf>>

„Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije”. <http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/strategija_jul_2013.pdf>

Vlada Republike Srbije. „Četvrti periodični izveštaj o primeni Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena”. <https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fSRB%2f4&Lang=en>

Vlada Republike Srbije, Pregovaračka grupa za Poglavlje 23. „Akциони plan za Poglavlje 23 (nacrt)”. septembar 2015. <<https://www.mpravde.gov.rs/files/Akcioni%20plan%20PG%2023%20Treci%20nacrt-%20Konacna%20verzija1.pdf>>

„Zakon o prekidu trudnoće u zdravstvenim ustanovama”. Službeni glasnik RS, br. 16/95 i 101/2005 – dr. zakon

„Zakon o socijalnoj zaštiti”. Službeni glasnik RS, br. 24/2011.

„Zakon o sprečavanju nasilja u porodici”. Službeni glasnik RS, br. 94/2016.

Zakonodavni odbor Narodne skupštine Republike Srbije. „Jedinstvena metodološka pravila za izradu propisa”. <<http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/Jedinstvena%20metodoloska%20pravila%20za%20izradu%20propisa.pdf>>

„Zakon o planskom sistemu Republike Srbije”. Službeni glasnik RS, br. 30/2018 – dalje zakon

Zaštitnik građana. „Utvrđeni propusti u radu nadležnih u oblasti zaštite žrtava u slučajevima porodičnog i partnerskog nasilja” 31. 11. 2018. <<https://www.ombudsman.rs/index.php/2012-02-07-14-03-33/5985-u-vrd-ni-pr-pus-i-u-r-du-n-dl-znih-u-bl-s-i-z-sh-i-zr-v-u-sluc-vi-p-r-dicn-g-i-p-r-n-rs-g-n-silj>>

Projekat finansira
Evropska unija

Kvinna till Kvinna

Izradu ovog predloga praktične politike podržala je Evropska unija svojim programom „Civil Society Facility“ u okviru Instrumenta za prepristupnu pomoć (IPA). Za sadržaj ovog izveštaja isključivo je odgovoran izdavač, a stavovi izneti u njemu ne predstavljaju nužno i stavove Evropske unije.

Izradu ovog predloga praktične politike omogućila je švedska organizacija Kvinna till Kvinna. Stavovi izneti u publikaciji i njen sadržaj ne odražavaju stavove Kvinna till Kvinna